

הטרדם

(rotterdam). עיר בהולנד, השנייה בגודלה במדינה והנמל הראשון בהולנד (היום – הנמל הגדול שבעולם). ידועה למן המאה ה-13. יהודים ישבו בר' למן המאה ה-17. במיפקד ב-1931 גרו בר' 10,357 יהודים והיו 1.7% מכלל התושבים (590,000). במיפקד שנערך ב-10 בינואר 1941 על-פי חוקי נירנברג בהוראת הממשל הגרמני נמנו רק 8,368 יהודים (ועוד 2,738 שנחשבו ליהודים על-פי הגדרות גזעניות, ושלא נכללו במיפקד הקודם) ושיעור היהודים באוכלוסייה ירד ל-1.4% - למרות המספר הגדול של פליטים שהתיישבו בר' בסוף שנות ה-30 (ב-1939 – 4,326).

ירידת מספר היהודים נבעה מכמה גורמים. ב-14 במאי 1940 הפציצו הגרמנים את מרכז ר', זרעו הרס נורא, ובו נחרבו בתי-כנסת, בית-המדרש, בניין הרבנות והקהילה ובית-הקברות העתיק, וכן בתי יהודים רבים באיזור. בעקבות ההפצה ברחו תושבים רבים מהעיר, וביניהם מספר רב, יחסית, של יהודים. בספטמבר 1940 שוב ירד מספר היהודים כאשר החליט הממשל הגרמני לפנות את רצועת החוף של הולנד מיהודים גרמנים, ו-700 פליטים נאלצו לעזוב את ר'.

בסוף שנת 1940 התארגן בר' סניף של הוועדה היהודית המתאמת (joodse coördinatiecommissie), והוא פעל רבות, בשיתוף הקהילה ובהשראת הרב הראשי אהרן יששכר דווידס, בתחום הסוציאלי והתרבותי, כגון ייצור תשמישי קדושה, פתיחת המקווה לרחיצה כללית וחלוקת מזון.

הפעילות האנטי-יהודית מצד גורמים נאציים מקומיים בר' היתה מוגבלת. נעשה ניסיון מצד 100 אנשי התנועה הנציונל-סוציאליסטית ההולנדית לתלות שלטים 'הכניסה אסורה ליהודים', אך הוא הצליח רק בחלקו. חיי הקהילה התנהלו במסגרת ההגבלות שחלו על כול יהודי הולנד, בלי הפרעות מיוחדות. בסתיו 1941 נפתחו שלושה בתי-ספר מקצועיים לתלמידים היהודים שסולקו מבתי-הספר הכלליים. באותו זמן נקראו יהודים לעבודת כפייה במסגרת השירות לשיקום העיר.

ב-30 ביולי 1942 החלו הגירושים מר'. למשלוח הראשון זומנו 1,400 יהודים אך רק 1,000 מהם התייצבו. באוגוסט זומנו 900 יהודים למשלוח, אך התייצבו 300 בלבד, ובמשלוח השלישי התייצבו רק 520 מתוך כ-2,000 שזומנו. בלילה שבין 2 באוקטובר ל-3 בו נעצרו בר', כבכול הולנד, בני המשפחות של הגברים היהודים שעבדו בעבודת כפייה במחנות ושולחו דרך וסטרבורק למחנות ההשמדה. המשטרה הגרמנית ערכה כמה מצודים כדי למלא את המכסה ולמצוא את היהודים המסתתרים. ד"ר דה יונג, מפקח המשטרה בר' התפטר אז במחאה על מעורבות המשטרה בציד היהודים. ואולם, הגרמנים הצליחו לעצור את רובם הגדול של היהודים, ונעזרו ביחידה של המשטרה ההולנדית בת 30 בלשים שהתמחו בחיפוש אחרי יהודים מסתתרים.

מאות יהודים מצאו מחבוא אצל משפחות לא יהודיות. בסך-הכול ניצלו 1,400 מיהודי ר' שהסתתרו, או שהיו מוגנים מסיבה כלשהי, או שהיו בין המעטים שחזרו מהמחנות. ד"ר קרופ, חבר עיריית ר', הצליח להוציא את ארכיון הקהילה, תשמישי-קדושה וכלים אחרים ממשדד הקהילה שהוחתם בידי הגרמנים. הקהילה היהודית המשיכה להתקיים במחתרת, והחזן, שיכול היה לנוע בלי הגבלה הודות לניירות מזוייפים שבהם החזיק, אירגן תפילות בהיחבא ואפילו ערך חופשה וקידושין לזוג צעיר. עוד בחורף האחרון של המלחמה חילקה הקהילה המחתרתית 225 מנות מזון. ב-1 במאי 1945 חודשו התפילות הפומביות בבית-כנסת 'לב ים' שנשאר על כנו. העירייה כיבדה את זכרו של הרב הראשי דוידס בקוראה כיכר על שמו (1954) וב-21 באוקטובר 1981 נחנכה בנוכחות מלכת הולנד אנדרטה לזכר היהודים שנספו בשואה.